

Regionalna polityka klastrowa szansą podniesienia konkurencyjności przedsiębiorstw

Wstęp

Współcześnie rozwój gospodarczy przedsiębiorstw i regionów, w których one funkcjonują charakteryzuje szereg nowych uwarunkowań przesądzających o konkurencyjnym sukcesie lub jego braku. Sprostanie wszechobecnej konkurencji nabrało nowego wymiaru. Dla przedsiębiorstw nadrzędnym zadaniem jest kreatywne działanie, wprowadzanie innowacji, dzięki wykorzystaniu wiedzy nagromadzonej w zasobach ludzkich oraz szybkie reagowanie na zmiany zachodzące w otoczeniu. Dla regionów wyzwaniem staje się konkurowanie „każdego z każdym” oraz postęp wiedzy wyrażający się w przechodzeniu gospodarki przemysłowej do gospodarki opartej na wiedzy i na innowacjach. Przedsiębiorstwa funkcjonując w określonej przestrzeni uzależniają swój rozwój od lokalnych i regionalnych uwarunkowań, które mogą być bardziej lub mniej sprzyjające dla przedsiębiorczości. W aktualnym podejściu Unii Europejskiej drogą osiągnięcia przewagi jest rozwój w regionach tzw. inteligentnych specjalizacji bazujących na endogenicznych zasobach regionu. Artykuł prezentuje koncepcje klastra w rozwoju regionalnym jako kluczowego narzędzia sprostania współczesnym wyzwaniom rozwoju przedsiębiorstw i regionów. Wskazuje jednocześnie na rolę polityki regionalnej. Jej kluczowym zadaniem powinno być wspieranie kształtowania się trwałych i licznych kontaktów formalnych i nieformalnych pomiędzy regionalnymi przedsiębiorcami oraz ośrodkami naukowo-badawczymi, a także oferowanie instrumentów finansowych zależnych od fazy rozwoju klastra.

1. Przedsiębiorstwo i region – współczesne wyzwania

Presja rozwoju i sprostania globalnej konkurencji wymusza, na podmiotach gospodarczych i regionach, stałe podnoszenie innowacyjności oraz budowanie i wdrażanie strategii proinnowacyjnych. Współ-

* Dr, Katedra Strategii Gospodarczych, Wydział Zarządzania i Modelowania Komputerowego, Politechnika Świętokrzyska, pnowak@tu.kielce.pl, 25-214 Kielce, Al. Tysiąclecia PP 7

czesne procesy rozwojowe w coraz większym zakresie przebiegają w specyficznym układzie powiązań, obejmującym sieci przedsiębiorstw, instytucje naukowo-badawcze i pozarządowe, a także administrację publiczną i inicjatywy obywatelskie.

Podmioty gospodarcze funkcjonują w środowisku nieustannych zmianach otoczenia, rosnącej konkurencji i wzrastających wymagań klientów. Wyzwaniem współczesności staje się szybkie wprowadzanie innowacyjnych produktów i usług, technik oraz metod zarządzania. Podstawą rozwoju tak funkcjonujących przedsiębiorstw staje się wiedza. Wprowadzanie nowych technologii wymaga nie tylko kreatywności i umiejętności organizacyjnych, ale przede wszystkim wiedzy jaką posiadają pracownicy, w tym szczególnie kierownictwo przedsiębiorstwa. Wiedza i umiejętności jakie posiadają menedżerowie, pozwala im podejmować nowe wyzwania oraz wzmacniać współpracę z klientami i partnerami rynkowymi. Rośnie rola relacji sieciowych ułatwiających przenikanie idei, wymianę informacji, a także współpracę.

Regiony z kolei stoją przed wyzwaniem kreowania rozwoju regionalnego opartego na wiedzy, gdzie ma miejsce stały proces uczenia się i zwiększania potencjału do tworzenia oraz absorpcji innowacji. Kreowanie wzrostu i zatrudnienia są w dalszym stopniu dużym wyzwaniem, współcześnie kładziony jest nacisk na rozwój oznaczający skoncentrowanie tych działań na maksymalnym wykorzystaniu potencjałów rozwojowych regionów. W ostatecznym rozrachunku realizacja polityki regionalnej ma pobudzić regiony do konkurencyjności w skali krajowej i europejskiej. Sprostanie takiemu zadaniu jest o tyle trudne, że jednocześnie zakłada się niepogłębianie istniejących już i społecznie nieakceptowanych różnicowań w poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego regionów [Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego, 2010, s. 23].

W odniesieniu do wyzwań dla regionów Unii Europejskiej w zbliżającej się perspektywie finansowej 2014-2020, wykorzystanie potencjałów rozwojowych zostało określone jako wprowadzenie w życie koncepcji inteligentnej specjalizacji¹. W dokumencie „Europa 2020. Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu” zwraca się uwagę na zdecydowane zwiększanie roli innowacji i transferu technologii jako sił napędowych rozwoju opar-

¹ Koncepcję inteligentnej specjalizacji wypracowała Grupa Ekspercka „Wiedza dla wzrostu” będąca od 2005 r. ciałem doradczym Komisarza ds. Badań w Komisji Europejskiej, [<http://www.regioportal.pl>, dostęp dnia 15.01.2013].

tego na własnych mocnych stronach. W tym celu każdy z regionów powinien określić w strategii rozwoju w jakiej dziedzinie, branży będzie się specjalizował, wskazując wyróżniające go obszary. Celem owej polityki jest optymalne wykorzystanie potencjału poszczególnych regionów przez najlepsze dopasowanie kierunków rozwoju nauki i edukacji do uwarunkowań społeczno-gospodarczych. Koncepcja ta nie jest nowym podejściem w rozwoju regionalnym, ale stanowi nowy sposób sprostanienia globalnej konkurencji w obliczu ograniczonych środków finansowych, które Unia Europejska chce przeznaczyć na rozwój wspólnoty i jej regionów. Dlatego też przygotowanie strategii inteligentnych specjalizacji będzie warunkowało możliwości pozyskania funduszy strukturalnych na rozwój regionalny.

Szybko rozpowszechniane innowacyjne rozwiązania firm stają się silnie powiązane z otoczeniem organizacji. Trwała przewaga konkurencyjna podmiotów gospodarczych w coraz większym stopniu zależy od sprawności systemów społeczno-gospodarczych oraz jakości zagospodarowania przestrzennego, które definiuje władza publiczna. Współczesne wyzwania towarzyszące przedsiębiorstwom i regionom są ze sobą ściśle powiązane. Zwiększenie konkurencyjności regionalnych podmiotów gospodarczych przekłada się na większy poziom konkurencyjności regionu. Elementem łączącym aspiracje rozwojowe przedsiębiorstw i regionów może stać się regionalna polityka klastrowa. Regionalne klastry, powstające na bazie wewnętrznych potencjałów rozwojowych to narzędzie, które może sprzyjać osiągnięciu przewagi konkurencyjnej zarówno podmiotów gospodarczych jak i regionów.

2. Koncepcja klastra w rozwoju regionalnym

Klastry stanowią formę zgrupowania przedsiębiorstw w postaci sieciowej współpracy podmiotów działających w tej samej branży lub w tym samym segmencie rynku. Stanowią geograficzne skupisko firm, dostawców, pokrewnych sektorów i wyspecjalizowanych instytucji, silnie ze sobą powiązanych i uzupełniających się [Porter, 2001, s. 245-342]. Teoria klastrów, propagowana przez M. Portera zakłada, iż ich powstanie i rozwój są zasadniczym elementem rozwoju gospodarczego, który zapewnia przewagę konkurencyjną firmom i regionom [Porter, 2001, s. 15]. Idea klastra zakłada połączenie współpracy i rywalizacji tworzących go podmiotów [Pokrzycka, 2004, s. 52]. W ten sposób tworzą one innowacyjne środowisko prowadzące do efektywnej kreacji i dyfuzji

wiedzy oraz wydajnego procesu uczenia się [Olesiński, 2005, s. 16]. Przepływ wiedzy następuje poprzez bezpośrednie kontakty pomiędzy ludźmi. Stąd dla koncepcji klastra decydujące znaczenie ma bliskość geograficzna.

Innowacyjność klastrów kształtuje się zróżnicowanie, ponieważ powstają one zarówno w tradycyjnych jak i innowacyjnych sektorach gospodarki. Z tego punktu widzenia można wskazać cztery rodzaje klastrów [Innowacje i transfer technologii, 2011, s. 136]:

- 1) klastry oparte na wiedzy, w których kluczowy jest bezpośredni dostęp do badań instytucji badawczych i szkół wyższych (np. w przemyśle lotniczym),
- 2) klastry oparte na korzyściach skali, w których firmy powiązane są z instytucjami technicznymi i uniwersytetami realizującymi badania na ograniczoną skalę (np. w przemyśle samochodowym),
- 3) klastry wyspecjalizowanych dostawców, które tworzą firmy o dużej intensywności B+R, kładąc nacisk na innowacje produktowe (np. klastry przedsiębiorstw produkujących oprogramowanie i sprzęt komputerowy),
- 4) klastry uzależnione od dostawcy, w których wiodącą rolę odgrywa import technologii a współpraca dotyczy dostawców oraz podmiotów świadczących usługi posprzedażne (np. w przemyśle przetwórczym).

Z funkcjonowania klastrów wynika szereg korzyści, które dotyczą przedsiębiorstw w nich funkcjonujących i gospodarki regionalnej. Firmy zyskują wyższą produktywność, rentowność, gdyż w ramach współpracy są w stanie wytwarzać produkty i usługi po niższym koszcie i wyższej jakości. Kooperacja firm w ramach klastrów wspiera ich innowacyjność, którą stymuluje przestrzenna bliskość wielu podmiotów gospodarczych. Uczestnicy klastra mogą podejmować wspólne badania rozwojowe oraz inwestycje, których w pojedynkę nie mogliby zrealizować pod względem finansowym i organizacyjnym, ponosząc przy tym mniejsze ryzyko. Zwiększa się także możliwość wpływu na otoczenie, w tym na prowadzoną politykę regionalną i lokalną [Kogut-Jaworska i inni, 2011, s. 216-217]. Klastry szczególne znaczenie mają dla firm sektora MSP. Korzyści płynące z integracji odgrywają tu szczególną rolę. Nie tracąc niezależności i elastyczności małe i średnie przedsiębiorstwa dzięki współpracy mogą czerpać korzyści skali i zakresu. Ponadto sektor ten silnie związany jest z regionem, niż duże przedsiębiorstwa, które

dokonyują swobodnie wyborów lokalizacyjnych dla swoich siedzib czy oddziałów.

Zaangażowanie we współpracę klastrową daje podstawy do umacniania przewagi konkurencyjnej podmiotów gospodarczych. Korzyści te przekładają się na lokalną gospodarkę w postaci m.in.: tworzenia kultury innowacyjności i przedsiębiorczości, przyspieszenia transferu wiedzy w regionie, zwiększonej koncentracji zasobów wiedzy oraz kapitału ludzkiego, a także zwiększenia atrakcyjności lokalizacyjnej regionu. Rozwijającym się klastrom towarzyszy dynamiczny wzrost liczby powstających przedsiębiorstw, co powoduje zwiększenie liczby nowych miejsc pracy. Koncentracja przedsiębiorstw i instytucji z określonej branży sprzyja także budowie sieci wyspecjalizowanych poddostawców i kooperantów, a tym samym specjalizacji regionu w określonych branżach gospodarczych [Kogut-Jaworska i inni, 2011]. Rozwinięte klastry zapewniają dostęp do wyspecjalizowanych i relatywnie tanich czynników produkcji oraz specjalistycznych usług wspierających działalność gospodarczą. Klastry mogą więc stać się istotnymi narzędziami w kreowaniu i wdrażaniu inteligentnych specjalizacji regionalnych.

Teoria klastra ściśle wiąże się z koncepcją budowania regionalnych systemów innowacyjnych. Obie koncepcje są podobnymi formami podejścia do pobudzania rozwoju gospodarczego. System innowacji w regionach tworzą różne podmioty, interakcje i zdarzenia, które w wyniku synergii zwiększają zdolność tworzenia oraz absorpcji innowacji. Uczestniczą w nich przemysł, sfera B+R, edukacja i władza publiczna. Podmioty te stanowią komplementarne i współzależne podsystemy regionalnego systemu innowacji. System ten domykają specyficzne dla danego regionu cechy kulturowe, systemy wartości, sposoby komunikacji i poziom zaufania [Innowacje i transfer technologii, 2011, s. 253-254]. Regionalne systemy innowacji stanowią specyficzne forum współpracy organizacji i instytucji działających w regionach na rzecz rozwoju innowacyjności i przedsiębiorczości. Konkurencyjność i innowacyjność każdego z tych podmiotów i całych regionów zależy od możliwości wykorzystania dystrybuowanej wiedzy do tworzenia nowych, innowacyjnych rozwiązań. W ten sposób powstaje swoista sieć łącząca wszystkie elementy systemu w celu osiągnięcia korzyści z generowania i dyfuzji innowacji bazujących na regionalnych możliwościach [Olesiński, 2005, s. 241].

O ile w koncepcji regionalnego systemu innowacji fundamentem współpracy sieciowej są regionalne i lokalne władze, o tyle w koncepcji klastra kluczową rolę odgrywają przedsiębiorstwa lub inni bezpośredni beneficjenci tej formy współpracy. Klastry tworzą się w wyniku samoorganizacji menedżerów skłonnych do współdziałania w zespole, którzy widzą ekonomiczny sens określania wspólnych celów i realizacji określonych działań. Nie bez znaczenia pozostaje jednak sprzyjająca polityka regionalna wraz z korzystnymi warunkami lokalizacji inwestycji, umiejętnością wykorzystywania zasobów endogenicznych i zdolnościami adaptacyjnymi władz regionu do definiowania nowych możliwości rozwoju.

3. Polityka rozwoju regionalnego oparta o klastry

Wspieranie rozwoju klastrów należy do głównego nurtu polityki rozwoju gospodarczego w Unii Europejskiej. Na szczeblu wspólnotowym i krajowym promuje się oddolne podejście do rozwoju klastrów, które podkreśla się rolę przedsiębiorstw jako podmiotów inicjujących i rozwijających inicjatywy klastrowe. W podejściu tym zadaniem władz publicznych jest tworzenie niezbędnej infrastruktury instytucjonalnej oraz wsparcie w postaci oferowanych programów pomocowych. W Polsce krajowa polityka wspierania klastrów jest realizowana jako komponent polityk dziedzinowych, szczególnie polityki innowacyjnej i przemysłowej. W ramach wymienionych polityk oferuje się różne instrumenty zależnie od stopnia zaawansowania rozwoju przedmiotowego przedsięwzięcia. Oferta wsparcia inicjatyw klastrowych zawarta jest przede wszystkim w Programie Operacyjnym Innowacyjna Gospodarka i Programie Operacyjnym Rozwój Polski Wschodniej. W pierwszym z nich, w priorytecie piątym wspiera się powiązania między przedsiębiorstwami oraz pomiędzy przedsiębiorstwami a jednostkami naukowo-badawczymi. W drugim, w ramach priorytetu pierwszego można realizować projekty dotyczące tworzenia i rozwoju klastrów poczynając od organizacji biura klastra, poprzez organizację spotkań tematycznych dla członków inicjatywy, a skończywszy na zakupie licencji, patentów, ekspertyz itp.

Klastry jak stwierdzono wyżej są zjawiskiem regionalnym, dlatego polityka wspierania klastrów jest w znacznej mierze realizowana na poziomie regionalnym. W strategiach rozwoju regionów, a szczególnie w regionalnych strategiach innowacji zdefiniowano priorytety rozwoju

inicjatyw klastrowych. Ich finansową realizację zapewniają publiczne środki krajowe a także wspólnotowe, uzupełnione przez wkład projektodawców. Władze samorządowe w Regionalnych Programach Operacyjnych dla poszczególnych województw oferują różne instrumenty wsparcia, z których mogą korzystać klastry regionalne. Podobnie jak na poziomie krajowym, z regionalnych programów można dofinansować projekty polegające na inicjowaniu powiązań kooperacyjnych, tworzeniu struktury organizacyjnej i zarządzaniu nią, działaniach marketingowych celem pozyskania nowych uczestników współpracy oraz tworzeniu kooperacji pomiędzy członkami klastra na rzecz transferu technologii. Projektodawcy mogą również pozyskać wsparcie na projekty inwestycyjne zapewniające niezbędne zaplecze techniczne dla współpracy a także doradcze z zakresu opracowywania planów rozwoju klastrów.

Wzrastające znaczenie klastrów dla rozwoju regionalnego w Polsce spowodowało, iż w ostatnich latach podejmowane są na poziomie krajowym oraz regionalnym, działania zmierzające do kompleksowego zdefiniowania polityki klastrowej, w tym priorytetowych kierunków rozwoju klastrów. Wyodrębnienie polityki klastrowej z ogółu polityk gospodarczych może przyczynić się do zdynamizowania procesów współpracy między przedsiębiorstwami a także między przedsiębiorstwami a instytucjami otoczenia zewnętrznego. Dotychczasowe efekty prac pozwoliły zdefiniować propozycje założeń i kierunków polityki klastrowej w Polsce do 2020 roku.² Głównym celem przyszłej polityki klastrowej powinno być wzmocnienie innowacyjności i konkurencyjności polskiej gospodarki poprzez intensyfikację współpracy, interakcji i przepływów wiedzy oraz wspieranie rozwoju strategicznych specjalizacji gospodarczych (klastrów kluczowych). Cechą charakterystyczną wyznaczonych zadań jest oddziaływanie dwukierunkowe. Pierwsze oznacza wspieranie istniejących i tworzących się klastrów poprzez dofinansowanie koordynatorów klastrów. Drugie zaś, nawiązuje do specjalizacji krajowych i regionalnych oraz przewiduje przeznaczenie części

² Raport zawiera propozycję kierunków i założeń przyszłej polityki klastrowej w Polsce wypracowane przez Grupę roboczą ds. polityki klastrowej, która funkcjonowała w ramach przedsięwzięcia Polskiej Agencji Rozwoju Przedsiębiorczości Polskie klastry i polityka klastrowa. W skład Grupy wchodziłi przedstawiciele centralnych instytucji państwowych, w tym ministerstw i agend rządowych, a także przedstawiciele regionów, metropolii, organizacji przedsiębiorców, klastrów oraz eksperci [Dzierżanowski, 2012].

dostępnego wsparcia publicznego na projekty realizowane przez wybrane (nieliczne) klastry o znacznym potencjale gospodarczym. Czy w tym kontekście działania władz regionalnych mogą w realny sposób wpływać na procesy rozwoju klastrów w regionach? Dotychczasowa polityka władz samorządowych skupiała się na poparciu bądź inicjowaniu powstawania klastrów regionalnych. W perspektywie finansowej 2007-2013 oferuje się różne formy wsparcia na rzecz powstawania i rozwoju inicjatyw klastrowych w ramach regionalnych programów operacyjnych. Obecnie jednak samorządy województw stoją przed koniecznością zdefiniowania jakościowo nowej polityki wspierania klastrów. Podejście to zostało wymuszone przez strategię „Europa 2020”, w myśl której środki finansowe regiony mogą pozyskać wyłącznie na działania i inicjatywy wynikające z przyjętych strategii specjalizujących je w wybranych dziedzinach, branżach zdefiniowanych na bazie rzetelnej analizy SWOT. Przy czym wskazane obszary muszą kłaść szczególny nacisk na innowacje, na poprawę warunków i dostępu do finansowania badań, w tym pobudzanie prywatnych inwestycji w badania i rozwój. Większa możliwość dostępu do środków funduszy strukturalnych ma bardziej ukierunkować politykę rozwoju na wyniki i efektywność [Dobrzycka, 2012]. Wpływ władz regionalnych na kształt i zakres wsparcia dla kooperacji przedsiębiorstw i innych instytucji będzie więc zależny od trafnego zdefiniowania potencjałów gospodarczych regionu i wybraniu kilku priorytetowych dziedzin – specjalizacji regionalnych.

Koncepcja inteligentnych specjalizacji zakłada, iż region powinien skoncentrować swe wysiłki na rzecz rozwoju, na określonej niewielkiej liczbie priorytetów o istotnym potencjale innowacyjnym. We wszystkich regionach obserwuje się dynamiczny rozwój inicjatyw klastrowych. Z raportu „Przedsiębiorczość w Polsce” wynika, iż w kraju funkcjonuje niemal 200 sieci współpracy, inicjatyw klastrowych i działających klastrów. Relatywnie rozwiniętych jest około 50, co wskazywać może na dużą rolę klastrów we współczesnym rozwoju regionalnym [Przedsiębiorczość w Polsce, 2012, s. 124-125].

4. Priorytety wspierania klastrów na przykładzie regionu świętokrzyskiego

Działania władz samorządowych mogą w znacznym stopniu wpływać na sukcesy klastrów regionalnych, oferując różnorodnego rodzaju wsparcie, zależne od etapu rozwoju klastra. Sprzyjająca polityka

regionalna powinna przede wszystkim rozpoznawać możliwości regionu, wzmacniać potencjał liderów innowacji technologicznych, rozwijać przedsiębiorczość, usprawniać współdziałanie formalnych sieci informacyjnych, rozwijać instytucje B+R i edukacyjne oraz promować dobre praktyki. Jednakże warunkiem wstępnym jest określenie założeń i kierunków polityki klastrowej na danym obszarze, które definiowane są jako komponenty regionalnych strategii rozwoju lub regionalnych strategii innowacji. Coraz częściej powstają także próby zdefiniowania odrębnych strategii rozwoju inicjatyw klastrowych w regionach, bazujące na kompleksowych analizach uwarunkowań rozwoju tej formy współpracy.

W Strategii Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego do roku 2020 (SRWŚ) wsparcie rozwoju klastrów przewidziano w ramach tzw. celu warunkującego – przyspieszenie rozwoju bazy ekonomicznej i wzrostu innowacyjności województwa. Jeden z priorytetów tego celu zakłada kształtowanie specjalizacji regionalnej w gospodarce poprzez „tworzenie warunków dla rozwoju skupisk współpracujących przedsiębiorstw (grup branżowych i klastrów) w strategicznych dla regionu sektorach gospodarki” [Strategia Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego, 2006, s. 87-88]. Wspieranie klastrów regionalnych zakłada również Regionalna Strategia Innowacji Województwa Świętokrzyskiego na lata 2005-2013 [Regionalna Strategia Innowacji, 2004]. W Świętokrzyskim powstała także Strategia rozwoju klastrów w województwie świętokrzyskim, będąca efektem realizacji projektu europejskiego Świętokrzyskiej Agencji Rozwoju Regionalnego [Olesiński, 2008]. W tym nieoficjalnym dokumencie zidentyfikowano na podstawie ponad tysiąca wizyt badawczych i wywiadów, pięć inicjatyw klastrowych: targowo-turystyczną, budowlaną, odlewniczą, ogrodniczo-spożywczą i medyczną. Obecnie trwają prace na aktualizacją strategii rozwoju województwa i strategii innowacji. W ramach dotychczasowych prac wyłaniają się propozycje specjalizacji: targowo-kongresowej, turystyki zdrowotnej i prozdrowotnej, efektywnego wykorzystania energii oraz specjalizacji metalowo-odlewniczej. We wszystkich tych obszarach rozwijają się inicjatywy klastrowe. Według danych zawartych na interaktywnej mapie klastrów i inicjatyw klastrowych, w Świętokrzyskim funkcjonuje lub jest tworzo-

nych 15 inicjatyw klastrowych³, które mogą stanowić formę rozwoju specjalizacji zaangażowanych w nie przedsiębiorstw i całych regionów.

Realizacja celu SRWŚ następuje poprzez Regionalny Program Operacyjny Województwa Świętokrzyskiego na lata 2007-2013, w którym działanie 1.2. Tworzenie i rozwój powiązań kooperacyjnych przewiduje wsparcie dla mikro, małych i średnich przedsiębiorstw podejmujących wspólne przedsięwzięcia. Dofinansowanie mogą uzyskać m.in. projekty: związane z inwestycyjnymi grupami przedsiębiorstw, zakupem wyników prac badawczo-rozwojowych i stosowanych, prawem własności przemysłowej, wykorzystaniem technologii informatycznych i komunikacyjnych oraz przedsięwzięciami budowy i rozbudowy klastrów regionalnych. Z dotychczasowych postępów wdrażania tego działania wynika, iż do połowy 2012 r. jedynie dwa projekty realizowano przez grupę przedsiębiorstw [Sprawozdanie okresowe z realizacji RPOŚ na lata 2007-2013, 2012]. Wydaje się, iż przyczyną takiego stanu rzeczy jest przede wszystkim ogólny brak skłonności do współpracy ze strony podmiotów gospodarczych oraz brak istniejących inicjatyw klastrowych, których „dojrzałość” pozwalałaby na podejmowanie wspólnych przedsięwzięć. Instytucja zarządzająca programem (Zarząd Województwa Świętokrzyskiego) założyła taką formę współpracy, bazując na deklaracjach, zidentyfikowanych klastrów, o chęci podjęcia wspólnych przedsięwzięć inwestycyjnych. Niestety zgłaszane pojedyncze projekty nie spełniały kryteriów pozyskania wsparcia w ramach tego działania z uwagi na „pozorną współpracę między wnioskodawcami jak również płynącą z niej wartość dodaną w postaci wzrostu pozycji konkurencyjnej uczestników projektu”. Przyczynę mogły stanowić także kryteria dostępu do pomocy. Wsparciem zostały objęte przedsiębiorstwa działające na rynku dłużej niż 6 miesięcy prowadzące działalność gospodarczą w ramach formalnej sieci powiązań kooperacyjnych (konsorcja, klastry, stowarzyszenia). Ponadto należy mieć na uwadze, iż współpraca w sektorze MSP w zakresie działalności innowacyjnej jest znacznie mniej intensywna niż w sektorze dużych przedsiębiorstw. W województwie świętokrzyskim w 2011 r. zaledwie 1,6% firm przemysłowych zatrudniających 10-49 osób i 7% podmiotów zatrudniających 50-249 współpracowało w zakresie działalności innowacyjnej [Bank Danych Lokalnych, 2011].

³ Mapa klastrów i inicjatyw klastrowych prowadzona jest przez Polską Agencję Rozwoju Przedsiębiorczości na Portalu Innowacji, [<http://www.pi.gov.pl/>], dostęp dnia 15.01.2013].

Jak zatem zdefiniować założenia polityki rozwoju klastrów w regionie? Wydaje się, że w kontekście nowej perspektywy finansowej UE priorytety polityki klastrowej w Świętokrzyskim powinny ulec przededefiniowaniu. Warunkiem wstępnym wspierania rozwoju klastrów jest istnienie współpracy pomiędzy podmiotami, która pozwala na generowanie wiedzy specyficznej dla przedsiębiorstw i instytucji tworzących klaster. Osobiste, często nieformalne spotkania menedżerów są źródłem wymiany informacji, pomysłów oraz tworzenia atmosfery zaufania. Istnienie takich warunków jest podstawą do kreowania różnorodnych form współpracy przedsiębiorstw [Chądzyński i inni, 2007, s. 158]. Zatem rozwój inicjatyw klastrowych zależy w dużej mierze od skłonności do współpracy przedsiębiorców oraz poziomu zaufania występującego pomiędzy nimi. Działania w ramach polityki regionalnej finansujące rozwój klastrów powinny zatem w pierwszej kolejności wspierać kształtowanie się trwałych i licznych kontaktów formalnych i nieformalnych pomiędzy regionalnymi przedsiębiorcami oraz ośrodkami naukowo-badawczymi. Równocześnie niezbędne wydają się działania na rzecz dostępu przedsiębiorstw do wysokiej jakości kapitału ludzkiego. Możliwość inicjowania i rozwoju klastrów determinowana jest alternatywą korzystania z wyspecjalizowanych zasobów ludzkich, do których dostęp powinny zapewniać instytucje edukacyjne kształcące kadry o oczekiwanych kwalifikacjach i kompetencjach. Wsparcie władz regionalnych nie może pomijać upowszechniania i popularyzacji informacji o dobrych praktykach i osiągnięciach już istniejących klastrów oraz budowy platformy wymiany wiedzy dotyczącej współpracy przedsiębiorstw w zakresie różnego rodzaju przedsięwzięć. Przedsiębiorcy posiadający wiedzę o korzyściach płynących ze współpracy i mający zaufanie do potencjalnych partnerów, będą bardziej skłonni do podejmowania wspólnych inwestycji i korzystania z finansowych instrumentów rozwoju struktur klastrowych.

Zakończenie

Rozwój przedsiębiorstw uwarunkowany jest otoczeniem, w którym funkcjonują. Przestrzeń regionalna stanowi współcześnie kluczową szansę umocnienia przewagi konkurencyjnej podmiotów gospodarczych. Władze samorządowe, kształtując politykę rozwoju w coraz większym stopniu tworzą warunki sprzyjające różnorodnym formom kooperacji przedsiębiorstw, w tym współpracy klastrowej. Regionalne

klastry to przedsięwzięcia wielu przedsiębiorstw i instytucji, które pozwalają osiągać przewagę konkurencyjną podmiotom gospodarczym oraz regionom. W związku z tym władze regionów oferują różne instrumenty wsparcia w zakresie inicjowania i rozwoju struktur klastrowych. Kluczem do sukcesu i osiągnięcia trwałej przewagi konkurencyjnej jest stała skłonność do podejmowania współpracy przez przedsiębiorców, bazująca na formalnych i nieformalnych kontaktach menedżerów. Założenia polityki klastrowej w regionach, w szczególności w Województwie Świętokrzyskim, powinny dotyczyć wpierania działań promocyjnych, edukacyjnych i tworzenia trwałych relacji między potencjalnymi uczestnikami inicjatyw klastrowych. Rolą władz samorządowych jest zapewnienie finansowych form wsparcia inwestycji rozwojowych klastrów, zgodnie ze zmieniającymi się fazami ich rozwoju. Zasadnym wydaje się jednocześnie, aby władze województwa dokonywały wyboru regionalnych klastrów kluczowych wyznaczających lub wpi-sujących się w inteligentne specjalizacje regionu.

Literatura

1. *Bank Danych Lokalnych* (2011), GUS, Warszawa, http://www.stat.gov.pl/bdl/app/dane_podgrup.display?p_id=192530&p_token=0.22673673523991755, dostęp dnia 15.01.2013.
2. Chądzyński J., Nowakowska A., Przygodzki Z (2007), *Region i jego rozwój w warunkach globalizacji*, CeDeWu, Warszawa.
3. Dobrzycka M. (2012), *Inteligentna specjalizacja regionów*, „Wspólnota” nr 1, <http://www.wspolnota.org.pl/artukul/15581,inteligentna-specjalizacja-region%C3%B3w>, dostęp dnia 15.01.2013.
4. Dzierżanowski M (2012), *Kierunki i założenia polityki klastrowej w Polsce do 2020 roku. Rekomendacje Grupy roboczej ds. polityki klastrowej*, PARP, Warszawa.
5. *Innowacje i transfer technologii. Słownik pojęć* (2011), Matusiak K.B., (red.), PARP, Warszawa.
6. Kogut-Jaworska M., Szewczuk A., Ziolo M. (2011), *Rozwój regionalny i lokalny. Teoria i praktyka*, C.H.Beck, Warszawa.
7. *Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020: regiony, miasta, obszary wiejskie* (2010), Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa.
8. Olesiński Z. (2005), *Zarządzanie w regionie. Polska – Europa – Świat*, Difin, Warszawa.

9. Olesiński Z. (2008), *Strategia rozwoju klastrów w województwie świętokrzyskim*, Kielce.
10. Pokrzycka M. (2004), *Klasy gwarancją sukcesu gospodarczego*, „Gazeta Samorządu i Administracji” Nr 25(173).
11. *Mapa klastrów i inicjatyw klastrowych*, Portal Innowacji, <http://www.pii.gov.pl/PARP/data/klastry/index.html>, dostęp dnia 15.01.2013.
12. Porter M. (2001), *Porter o konkurencji*, PWE, Warszawa.
13. *Przedsiębiorczość w Polsce* (2012), Ministerstwo Gospodarki, Warszawa.
14. *Regionalna Strategia Innowacji Województwa Świętokrzyskiego na lata 2005-2013* (2004), Ministerstwo Nauki i Informatyzacji, Urząd Marszałkowski Województwa Świętokrzyskiego, Kielce.
15. *Sprawozdanie okresowe za pierwsze półrocze 2012 r. z realizacji Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Świętokrzyskiego na lata 2007-2013* (2012), Kielce.
16. *Strategia Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego do roku 2020* (2006), Zarząd Województwa, Kielce.
17. Sztorc E., *Inteligentna specjalizacja – nowe wyzwanie dla regionów*, http://www.regiportal.pl/pl28/teksty2339/inteligentna_specjalizacja_8211_nowe_wyzwanie_d, dostęp dnia 15.01.2013.

Streszczenie

Rozwój przedsiębiorstw i układów regionalnych charakteryzuje wspólnie szereg nowych uwarunkowań przesądzających o konkurencyjnym sukcesie lub jego braku. Regiony i funkcjonujące w nich przedsiębiorstwa stoją przed wyzwaniami rozwojowymi związanymi z globalną konkurencją. Konieczność osiągnięcia i utrzymania przewagi konkurencyjnej nabiera w gospodarce opartej na wiedzy szczególnego znaczenia. Celem artykułu jest zaprezentowanie koncepcji klastra w rozwoju regionalnym jako kluczowego narzędzia sprostania współczesnym wyzwaniom rozwoju przedsiębiorstw i regionów. Znaczna rola przypada tu władzom regionalnym, które kształtując i wdrażając politykę regionalną mogą, wykorzystując własny potencjał społeczno-gospodarczy, aby wspierać inicjowanie i rozwój regionalnych klastrów.

Słowa kluczowe

region, konkurencja, klastry, polityka regionalna

Regional Cluster Policy as a Means of Enhancing Business Competitiveness (Summary)

The development of businesses and regional systems is presently characterized by a number of new conditions. With respect to competitiveness, they will be decisive for a success or a failure. Regions and businesses operating on their territory face challenges related to global competition. The necessity to achieve and maintain competitive advantage is of particular importance in knowledge-based economy. The paper aims to present the cluster concept in regional development. Cluster is regarded as a key instrument needed to meet the challenges in the development of regions and businesses. An important role will be played by regions' authorities. By implementing regional policies and drawing on the economic and social potential, they can support the initiation and growth of regional clusters.

Keywords

region, competition, cluster, regional policy